

УДК 334.716:061.22

Н.О. ПОДЛУЖНА, к.е.н., доцент
Донецкий национальный технический университет

ЗНАННЯ ЯК ІНСТИТУТ У ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті систематизовано основні управлінські та економічні аспекти визначення категорії «знання». Виявлено, що знання треба розглядати з точки зору їх інформаційного та ресурсного походження, як результат досвіду, як економічний продукт та як фактор виробництва.

Ключові слова: Знання, підприємство, інформація, управління, ресурс, досвід

Останні тенденції українського ринку праці свідчать про збереження досить високого попиту на робочу силу як власника знань, досвіду та навичок. Найбільш популярними професіями, на які спостерігається попит роботодавців, є професії висококваліфікованих робітників, та залишається значний попит на спеціалістів вищого рівня, топ-менеджерів, а також економістів, лікарів, інженерів з відповідним досвідом роботи та високим рівнем кваліфікації. Такий попит може бути задоволений тільки персоналом з високим рівнем професійних знань, з широким світоглядом, умінням вирішувати комплексні виробничі проблеми та завдання та приймати більш кваліфіковані рішення. Отримані знання мають цінність як для робітника, так і для підприємства, якщо вони відповідають вимогам роботодавця. Придбані знання для робітника забезпечують йому можливість отримання більш високого рівня заробітної плати, виконання більшого переліку посадових обов'язків, кар'єрного просування, гарантії в отриманні гідного робочого місця. У підприємства з'являється можливість залучати меншу кількість персоналу, підвищити продуктивність праці, ринкову вартість та прибуток. Тому виникає потреба у комплексному підході формування економіки знань та системи управління ними. До категорійно-понятійного апарату цих процесів належить одна з основних категорій «знання». Цю категорію достатньо досліджено з філософської, психологічної та педагогічної точок зору, але в сучасних умовах є необхідність висвітлити її зміст з економічних та управлінських сторін. Тому існує багато визначень та підходів до категорії «знання». Знання, які є основою нововведень та формування інтелектуального капіталу під-

приємства, належать до конкурентних його переваг. Якщо їх постійно оновлювати та поповнювати, то конкуренти не будуть мати можливості копіювання цих конкурентних переваг та їх відтворення. Особливо це актуально у динамічно мінливих умовах функціонування підприємств, які вимагають накопичення достатнього обсягу знань та інформації. Тому виникає необхідність в управлінні знаннями, визначенні критеріїв їх корисності у процесах управління та виробництва. Щоб ефективно управляти знаннями, треба визначити особливості цієї категорії. Таким чином, визначення категорії «знання» з позиції менеджменту та економіки є актуальною в сучасних економічних умовах для підприємств, які прагнуть до розвитку.

Дослідженню категорії «знання» та її значення при існуванні та розвитку постіндустріального суспільства присвячено багато публікацій зарубіжних та українських науковців. Серед зарубіжних вчених, які мають дослідження в царині визначення економічної природи знань, є Д. Белл [1], Дж. Х. Гилморта Дж. Б. Пайн [2], Т. Давенпорт[3], П. Дасгут та П. Девід[4], П. Друкер[5], І. Нонака[6], Д. Одтретч і М. Фелдман [7], О. Тоффлер[8] та інші. Серед вітчизняних вчених треба назвати А. Гриньова[9], О. Кучерова[10], Л. Федулову[11], А. Чухно[12], О. Шевчук[13] та інших. Багато досліджень присвячено визначення ролі освіти та навчання в системі формування знань людини та суспільства[14, 15, 16]. У роботах [1, 5, 8, 11] визначено «знання» як економічний ресурс та розкрито його відмінності від інших ресурсів. Дослідження [4, 6, 7, 11] присвячено обґрунтуванню єдності та різниці знань та інформації. Розкрито взаємозв'язок знань та досвіду у [2, 3] та зроблено аналіз категорії знання у роботах [9, 11, 13]. При цьому дане питання знаходиться у процесі постійного розвитку, що вимагає наукового узагальнення й систематизації існуючих вже положень та подальшої розробки теоретичних аспектів визначення основних підходів щодо висвітлення категорії «знання», оцінки впливу

© Н.О. Подлужна, 2013

знань на розвиток підприємства на якісні та кількісні характеристики людського капіталу. Незважаючи на велику кількість публікацій, не існує єдиних підходів щодо визначення категорії «знання» з точки зору її впливу на менеджмент та розвиток підприємства, що буде досліджено у статті.

Метою дослідження є визначення основних підходів щодо категорії «знання». Для досягнення поставленої мети використано методи системного аналізу, узагальнення та логіки.

У словарі В. Даля встановлено три визначення категорії «знання». По-перше, знання визначаються як стан, власність знаючого що-небудь; по-друге, відомість, зведення, знайомство з чим-небудь та по-третє, як пізнання, як плід вчення, досвіду [17, с. 688]. У цих визначеннях приділяється увага аспекту знань як досвід, результат навчання та приналежність тому, хто що-небудь знає. В словнику йде тлумачення слова в межах дієслова «знати». Тому знати можна інформацію, навколишню дійсність, істину, науку, предметну галузь, людину та як робити що-небудь. Багато словників дають тлумачення слова «знання» в межах дієслова «знати», що вказує на особливість категорії «знання», на необхідність дії, щоб добути знання. Це обумовлено процесом пізнавальної діяльності придбанням знань.

Проблема єдиного визначення поняття «знання» можна пояснити його багатозначністю. Так, на думку Б. Айсмонтаса, «...у дидактиці знання може виступати і як таке, що має бути засвоєно, тобто як цілі навчання, і як результат здійснення дидактичного задуму, і як зміст, і як засіб педагогічної дії. Як засіб педагогічної дії знання... міняє і перетворює структуру минулого індивідуального досвіду і тим самим піднімає рівень психічного розвитку того, хто навчається. Знання не тільки формує новий погляд на світ, але й міняє відношення до нього» [18]. У людини формується основа знань та світогляд в процесі навчання при отриманні усіх ступенів освіти. Додаткові знання сприяють зміцненню базових знань. Особливу роль у цьому процесі мають викладачі, які не тільки дають знання, та ще й виконують виховну функцію. Цей аспект в пізнанні категорії «знання» є педагогічним та психологічним.

У результаті дослідження виявлено, що знання треба розглядати з точки зору їх інформаційного походження як результати досвіду людини або підприємства, як економічний продукт, їх ресурсного походження та як фак-

тора виробництва.

Інформаційні основи знань. Багато визначень категорії знань побудовано на основі пояснення їх інформаційної сутності. У роботі П. Друкера знання визначаються як інформація, яка має практичну цінність, та яка використовується для отримання конкретних результатів[5].

Існує точка зору, що інформація і знання представляють єдність [12]. При цьому, знання – це зміст інформації, а інформація – форма поширення знань. Ці визначення пояснюють знання як досвід, як володіння інформацією.

Досліджено, що інформація повинна синтезуватися та оброблятися для того, щоб стати знанням. Це підтверджено ще одним визначенням, у якому знання розглядаються як свідомо і цілеспрямовано актуалізована, узагальнена, систематизована, структурована і скоординована інформація, що представляє собою перевірений практикою і істинний результат пізнання дійсності [19, с.18]. У цьому визначенні акцентується увага на тому, що параметром ідентифікації знань є їх узагальнення та систематизація. При цьому актуалізація інформації та її трансформація в корисне знання ще не гарантує безпосереднього застосування цього знання в творчому процесі.

Провідна роль у придбанні знань належить людині, яка отримує величезний обсяг інформації на протязі всього свого життя в повсякденної та професійної практиці. Тому у наступному визначенні знання визначаються як необхідна інформація, використана згідно з певними правилами та з урахуванням ставлення особи, що її інтерпретує (відповідно до розуміння, досвіду, ігнорування, погодження, згоди чи незгоди)[20; 21]. В цих підходах робиться акцент на то, що людина має право синтезувати інформацію, з урахуванням своїх знань мати свою точку зору при ставленні до неї, певним чином сприймати інформацію.

Визначено, що особливість знань в тому, що їх значення посилюється, коли вони використовуються та сприяють прийняттю рішень. Особливо ця властивість підкреслює вибірковість знань персоналу підприємства. Не кожне знання буде цінним для підприємства, а тільки те, яке використовується у роботі та сприяє досягненню виробничих цілей. Ці особливості знайшли своє підтвердження у визначенні знання як інформації, що знаходиться у свідомості людей та використовується для прийняття рішень або спонукає до дій [22; 23]. У ньому акцентується увага на тому, що людина, яка

має визначений запас знань, використовує їх у необхідній ситуації при вирішенні проблем. Тут доречно згадати прислів'я – знання за плечима не носить. Коли вони маються, ми використовуємо їх при необхідності в будь-якій ситуації. Це визначення має управлінський підхід до поняття знання. Але не враховується факт, що знання можуть бути неявними, прихованими та не давати ніякого керівництва до дії. Їх систематизація та накопичення тільки може дати нове знання, нові підходи до виконання виробничих завдань.

У більшості наявних визначеннях отожднюється поняття «знання» та «інформація». Але акцентується увага на тому, що інформація тільки тоді буде знаннями, коли вона буде перероблена, систематизована, підтверджена її достовірність. Поняття «знання» та «інформація» дуже близькі по значенню, але мають розбіжності. Інформація – це сировина для розумової діяльності людини, що породжує знання. У століття електронних носіїв інформація – це величезні бази даних, що містять відомості про конкретні факти, події, характеристики. Ця інформація приймає вид знання, що існує відчужено від людини і переноситься на окремі від неї носії з тим, щоб у потрібний час використовувати його для отримання нового знання [24, с. 6]. Таким чином знання можуть існувати і без людини, на рівні підприємства. Тоді знання розглядаються як **економічний продукт** у вигляді процесів патентування, ліцензування, консалтингу, тренінгів, ноу-хау тощо.

Водночас П. Дасгупта та П. Девід вважають, що знання та інформація це різні поняття. Інформація – це знання, що є стислим і перетвореним в повідомлення, які можуть бути легко передані [4, р.9]. І. Нонака визначає особливості знання, що його відокремлює від поняття «інформація», а саме знання є невіддільним від переконань людини і цілеспрямованої дії, яка пов'язана з процесом розповсюдження [6].

Д. Одретч і М. Фелдман пов'язують відмінність між знанням та інформацією з витратами просторового розповсюдження: вартість передачі інформації може бути інваріантна до відстані в той час, як вартість передачі знання, і в особливості знання особистісного (неявного) збільшується з відстанню [7]. Важливість просторового фактора в розгляді механізму виробництва, накопичення і розповсюдження нових знань обумовлена тим, що нове знання є неформалізованим, неявним за своєю

природою [25].

Різниця між інформацією та знаннями також визначається тим, що інформація стає доступною величезній кількості людей, але не може бути ретельно ними засвоєна, а отже перетворена у власне знання. При цьому величезне зростання обсягів інформації не веде до відповідного зростання знань [11, с. 50-51]. Особливо це можна спостерігати при зростанні обсягів інформації в мережах інтернету, коли все населення має до неї доступ, але від нього не збільшується запас знань. Прикладом цієї зворотної залежності є студенти, які мають доступ до наукової інформації у величезних масштабах при підготовці рефератів, курсових робіт та контрольних робіт, використовують її, але знання не збагачуються від цього, тому що вони тільки знайомляться з нею та копіюють її, але іноді навіть не читають та не осмислюють.

Інформація виступає як сукупність даних про дійсність, які несуть в собі якийсь зміст. Знання пов'язані зі свідомістю людини. Це продукт її ендогенної праці, де інформація є предметом перетворення, тобто мова йде про досягнення дійсності [26, с. 32]. Щоб інформація прийняла вид знання, її необхідно осмислити, погодитися з нею, визнати.

Знання як результат досвіду. Багато визначень категорії «знання» базується на виявленні взаємозв'язку знань з накопиченим досвідом людей та підприємств. Досвід виникає в результаті активного практичного пізнання законів об'єктивного світу і суспільної практики. Досвід приходить, коли знання практично засвоєні та здійснилася пережита подія. Досвід та знання нерозривно пов'язані. Досвід об'єднує все те, що відбувається з людиною в її житті і що вона усвідомлює.

На думку Дж. Б. Пайна та Дж. Х. Гилмора, знання – це інформація, що отримана досвідченим шляхом, відомості, що випробувані на досвіді і отримані завдяки досвіду [2]. Т. Давенпорт та Л. Прусак, У. Букович, Б. Мильнер визначають знання як рухому плазму, що складається з накопиченого досвіду, цінностей, контекстної інформації і експертних знань, що визначають правила оцінки та впровадження нового досвіду та інформації [3; 27; 28; 29, с. 41]. Ці визначення підкреслюють, що знання мають цінність та визначають вартість для підприємств за рахунок того, що вони вкладені у персонал, який працює на ньому, або виникають на основі виробничих процесів.

М. Полані розкриває значення навичок,

наукової вправності, майстерності, які набуваються лише практичною участю в науковій роботі. Він обґрунтовує єдність двох процесів – наукового дослідження і професійної освіти, які є основою розвитку людського знання. М. Полані розкрив дві форми знання – явного і неявного [30, с.10]. Явне знання – це звичайне нам знання, яке викладається в підручниках, книгах, на інших носіях, яке можна висловити словами. Неявне знання є особистим, його важко кодифікувати і передавати від одного суб'єкта до іншого. До прихованих знань відносяться суб'єктивні прозріння, інтуїція, ідеали, цінності, емоції окремого індивідуума,

майстерність тощо.

Єдність діяльності та особистості найвиразніше виявляється у таких якостях особистості, як вміння, досвід, навички та знання. Треба враховувати, що знання самі по собі ніколи не існують, а завжди стають елементами якоїсь діяльності, умінь, дій. Знання породжують вміння, які доводяться до досконалості і стають навичками. Лише в уміннях навички як засвоєні дії стають властивостями особистості та визначають її здібності до нових дій. Тому вміння являють найвищу форму досвіду, що включає і знання, і навички. Формування вміння здійснюється поетапно (рис.).

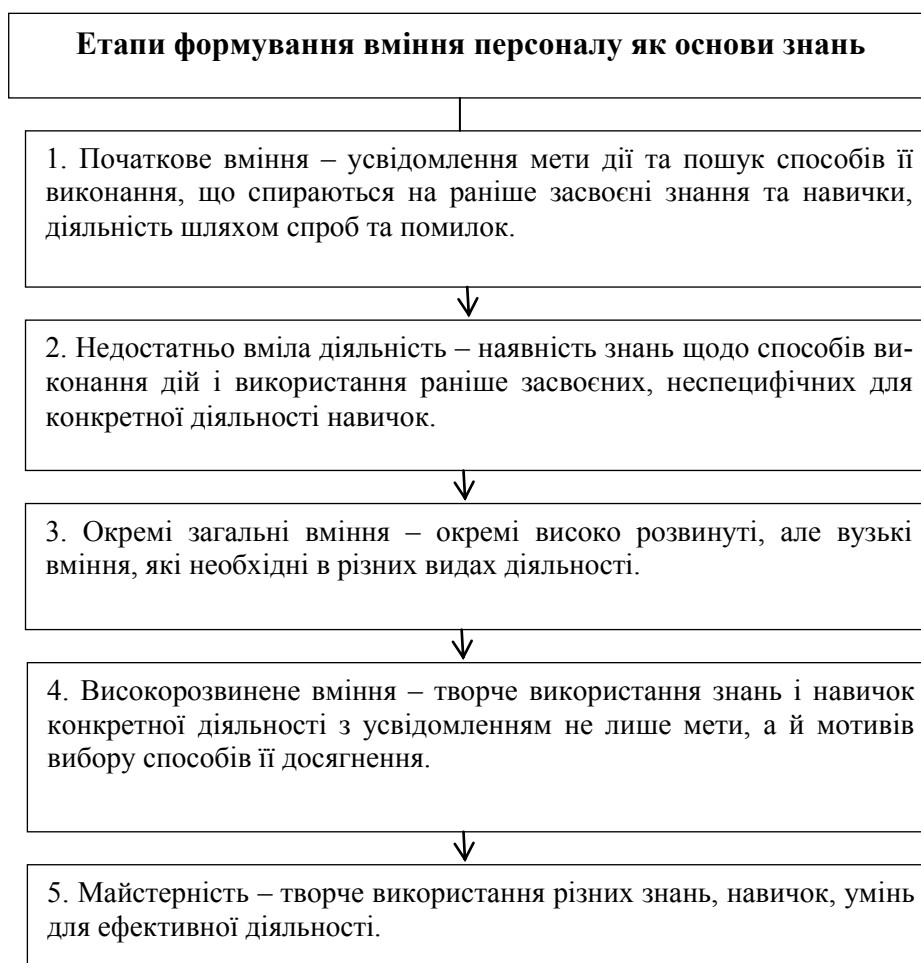

Рис. Визначення етапів формування вміння персоналу як основи знань

Доросла людина використовує досвід у навчанні для здобуття знань. Іноді люди накопичують знання, які не підкріплені досвідом. Але щоб стати фахівцем або майстром у чомусь, потрібно дуже багато практикуватися, мати досвід.

Досвід і знання нерозривно пов'язані з їх носіями та підприємством. Коли вони почина-

ють використовуватися з метою отримання прибутку, починається процес комерціалізації знань, що є заключним етапом у процесі їх формування та позиціонування в загальній системі вже існуючих знань на підприємстві.

Ресурсний підхід. Існує ще один підхід до визначення знань, який пов'язаний з їх ресурсним потенціалом. П. Друкер визначає нове

знання як головний економічний ресурс [5]. Засновник теорії постіндустріального (інформаційного) суспільства Д. Белл визначив знання та інформацію як агентів трансформації інформаційного суспільства та його стратегічним ресурсом, які передаються за допомогою специфічних технологій або від людини до людини. Він визначає, що інформація виступає основним джерелом виробничих ресурсів постіндустріального суспільства, а знання залишається внутрішнім джерелом його прогресу [1]. У роботі [9, с. 20] знання визначено як результат осмислення інформації на підставі практичного досвіду, що в контексті здійснення певного виду діяльності перетворюється на найважливіший ресурс в умовах сучасної економіки та використовується організацією для отримання стійких конкурентних переваг і, як наслідок, забезпечує максимальний результат. У цьому визначенні робиться акцент на те, що знання виступають головним економічним ресурсом будь-якого підприємства, що забезпечує йому лідерство в конкуренції.

Л.І. Федулова визначає, що знання у теоретичному і в практичному плані «стають найважливішим фундаментальним ресурсом суспільного розвитку» [11, с. 42]. Знання стають ресурсом не тільки на рівні підприємств, але на рівні держави та суспільства. Це посилює їх значимість з позицій управління процесом їх формування, накопичення та оновлення.

Економічна природа знання полягає в тому, що його носієм є людина. Вона може формувати його різними засобами – це може бути пізнання у галузі чого-небудь, досвід, навички, інтуїція, пізнання, розуміння, знайомство, розуміння, ерудиція, обізнаність, компетентність, інформованість, досвідченість, вміння, мистецтво, компетенція, уявлення, грамотність, підготовленість тощо. Перш за все, знання – це власність людини. Але сучасні підходи до цієї категорії дозволяють його адаптувати на рівні підприємства та держави, та розглядати його як ресурсний потенціал людини, підприємства та держави.

Знання людини, які безмежно накопичуються та не мають використання, мають властивість забуватися, що характерно для людської пам'яті. Однак безмежно поповнювана інформація може не засвоюватися індивідумом. Знання людини, які отримано давно, можуть застарівати. Тоді вони вимагають оновлення у зв'язку з новими підходами та поглядами, новим законодавством, розвитком НТП. Це можливо в умовах навчання на протязі всього жит-

тя людини, розвитку персоналу на підприємстві. Таким чином, знання існують на рівні підприємства як невичерпний економічний ресурс, але їх потрібно розглядати з урахуванням участі людини та можливості їх використання в праці.

У роботі О. Тоффлера «Револьюційне багатство» наведено основні риси знань з акцентуванням на принципову відмінність їх від інших ресурсів, що беруть участь у створенні багатства [8, с. 151-152]. Найголовніші риси такі:

- знання за своєю суттю не є об'єктом суперництва, тому багато людей використовують ті ж самі знання, обсяг яких не зменшується. Навпаки, чим більше людей використовує знання, тим вища ймовірність, що на їх основі хтось виробить інші, нові;
- знання нематеріальні, до них неможливо доторкнутися, але ними можна маніпулювати;
- знання нелінійні, навіть окремі відкриття можуть давати величезний ефект.
- знання відносні, бо навіть окремий фрагмент набуває значення лише в системі інших фрагментів, які створюють контекст;
- знання поєднуються з іншими знаннями; чим більше знань, тим різноманітніші та корисніші їхні комбінації;
- знання як наймобільніший продукт можуть миттєво транслюватися на величезні відстані;
- знання можна стиснути до символів і абстракцій, на відміну від будь-якого матеріального предмета;
- знання можна зберігати в найдрібніших стільниках.

Отже, якщо проаналізувати знання за цими ознаками, то стає зрозуміло, що маємо справу з тим, що не споживається і не витрачається в загальноприйнятому розумінні. Знання виступає суспільним продуктом; його витрати, ціна, вартість суттєво значно відрізняються від показників матеріальних товарів.

Знання як фактор виробництва. Фактори виробництва використовуються для здійснення виробничого процесу та є його необхідними умовами. Фактори виробництва – це всі необхідні елементи, які використовуються для виробництва матеріальних і духовних благ; це все те, що бере участь у виробничому процесі, створює товари та послуги [31, с. 472]. Це будь-які елементи процесу виробництва, які впливають на нього, визначають його результати та ефективність [32, с.368].

Три основних фактора, що приймають участь у виробництві (земля, капітал, праця), визначив Ж.Б. Сей (1767-1832)[33]. До цього списку було додано Дж. Б. Кларком ще один фактор підприємницької здібності. Формування постіндустріального суспільства у ХХ столітті обумовило необхідність у використанні такого фактору виробництва, як інформація та знання[34]. Підприємства при прийнятті рішень, визначення корпоративних, ділових та функціональних стратегій повинні враховувати можливий вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, що є важливою інформацією. Щоб постійно займати передові місця у конкурентній боротьбі, підприємства повинні займатися інноваційною діяльністю та накопичувати нематеріальні активи, впроваджувати в діяльність нові ідеї, вигідно відрізнятися від конкурентів, знати потреби споживачів та у відповідності з ними виробляти потрібний продукт. Забезпечення таких умов можливо при систематичному накопиченні інформації та знань о факторах мікро- та макрооточення. Виграє на ринку той, хто своєчасно пізнає інформацію, її враховує в своїй діяльності, здобуває потрібні знання для прийняття рішень. Наприклад, підприємство зацікавлено в такому бухгалтері, який мінімізує у відповідності з законодавством податкові платежі, що буде сприяти підвищенню показника чистого прибутку. Знання бухгалтера базуються на оволодінні методами податкового менеджменту, нормативно-законодавчої бази та досвіді. Так, підприємство використовує знання як фактор виробництва.

На сучасному розвитку економіки знання прийнято розглядати як фактор виробництва. У роботах [12; 35, с. 72-73] перелік традиційних факторів виробництва (земля, праця, капітал) поповнюється новим фактором – знаннями.

У роботі Л.І. Федулової підкреслюється, що знання є другорядним фактором, який стоїть поза матеріальними факторами суспільного виробництва і визначає їхню якість [11, с. 42].

Але існує інша точка зору, що традиційні чинники у виробництві замінюються четвертим – знаннями, що для розвинених країн означає те, що продукція високотехнологічних галузей (тобто знання) кількісно становить 80-95% ВВП [36]. На наш погляд, існує чотири фактора виробництва, тому що не можуть знання самостійно формувати ВВП, використовуються й праця, капітал та земля.

Інші підходи. Існує ще один підхід щодо

визначення категорії «знання». Категорія розглядається в процесі пізнання з урахуванням проходження чотирьохфазного циклу: теза – аналіз – система – структура [10, с. 28; 37]. На кожній фазі знання набуває певної форми. При формуванні тез відбувається зняття інформації з елементів реального світу, при аналізі – фіксується обрана інформація; в системі – систематизація знань у форматі зрозумілому як комп'ютеру, так і користувачу; при структурі – складання структур предметних галузей і онтолого-керованих комп'ютерних компонентів. Так визначення знання звучить наступним чином: знання – це простір, який формується шляхом послідовного проходження чотирьох фаз [10, с. 28]. Цей підхід є науковим при трактуванні категорії «знання». Він передбачає роботу з інформацією, теорією, що дозволяє синтезувати корисні знання.

У ДСТУ 2482-94 «Комп'ютерні технології навчання» знання розглядаються як система ієрархічно структурованих взаємозв'язаних даних разом з механізмом їх інтерпретації. ДСТУ 2481-94 «Інтелектуальні інформаційні технології» [38] дає наступне визначення знанням – це сукупність фактів, закономірностей, відношень та евристичних правил, що відображає рівень обізнаності з проблемами деяких предметних галузей. Наступні визначення акцентують увагу на таких властивостях знань, як науковість та істинність, визначають їх зв'язок з інформацією та даними, які потребують визначеної процедури їх обґрунтованості.

Знання розглядаються як особливий вид товару та як капітал, що надають можливості отримувати монопольне становище на ринку [13, с. 83]. Знання при цьому підході визначаються конкурентними перевагами підприємства, що особливо підкреслює монополію на володіння знаннями підприємства.

Для підприємства категорія «знання» дуже багатоаспектна. До знань на підприємстві відносять деякі елементи нематеріальних активів у відповідності зі стандартом П(С)БО 8 «Нематеріальні активи»[39]:

- права на комерційні позначення (права на торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування тощо);

- права на об'єкти промислової власності (право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, у тому числі ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції

тощо);

- авторське право та суміжні з ним права (право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляції даних (бази даних), виконання, фонограми,

відеограми, передачі (програми) організацій мовлення тощо).

У зарубіжній практиці поняття нематеріальних активів розкривається ширше (табл.) [40].

Таблиця

Класифікація нематеріальних активів як

Група нематеріальних активів	Найменування об'єктів, що належить до відповідної групи
нематеріальні активи, що пов'язані із маркетингом	товарні знаки, фірмові назви, торгові марки (бренди), логотипи тощо
нематеріальні активи, що пов'язані із технологіями	патенти на технологічні процеси, патенти, технічна документація, технічне ноу-хау тощо
нематеріальні активи, що пов'язані із творчою діяльністю	літературні твори та авторські права на них, музикальні твори, видавничі права, права на постановки
нематеріальні активи, що пов'язані із обробкою даних	запатентовані програмні забезпечення комп'ютерів, авторські права на програмні забезпечення, автоматизовані бази даних, маски та шаблони для інтегральних схем
нематеріальні активи, що пов'язані із інженерною діяльністю	промислові зразки, патенти на вироби, інженерні креслення та схеми, проекти, фірмова документація
нематеріальні активи, що пов'язані із клієнтами	списки клієнтів, контракти з клієнтами, відношення з клієнтами, відкриті замовлення на поставку
нематеріальні активи, що пов'язані із контрактами	вигідні контракти з постачальниками, ліцензійні угоди, договору франшизи, угоди про неучасть у конкуренції
нематеріальні активи, що пов'язані із людським капіталом	наприклад відібрана та робоча сила, що пройшла навчання, договори найму, угоди з профспілками
нематеріальні активи, що пов'язані із земельними ділянками	права на розробку корисних копалин, права на повітряний простір, права на водяний простір тощо
нематеріальні активи, що пов'язані із поняттям «гудвіл» (ділова репутація)	гудвіл організації, гудвіл професійної практики, особистий гудвіл спеціаліста, гудвіл знаменитості, загальна вартість бізнесу в якості діючого підприємства

Знання також можуть охоплювати способи функціонування, комунікацій та аналізу ситуацій, вирішення проблем, методи прийняття управлінських рішень на підприємстві. До них можуть відноситися різні елементи організаційної культури, цінності та навички, відносини з постачальниками і споживачами.

Таким чином, на основі дослідження підходів щодо визначення категорії «знання» встановлено загальні ознаки знань:

1. У сучасних економічних умовах знання мають цінність для їх володарів та суспільства. Якщо володарем знань є людина, яка працює на підприємстві, вона використовує свій потенціал знань в результаті його діяльності, сприяє ефективному виробництву. Щоб цей процес був безперервним, людина повинна навчатися все життя.

2. Категорія «знання» має багато підходів щодо її визначення. Вона має філософсь-

кі, педагогічні та психологічні основи походження, але отримала розвиток в умовах пост-індустріального суспільства як категорія галузей економіки та менеджменту. Основною ознакою знань є їх інформаційний зміст. Знання базуються на обсягу значної інформації, який синтезується, систематизується та обробляється для того, щоб приймати форму істини та можливості використання у вигляді знань. Поняття «інформація» та «знання» не можна ототожнювати, тому що існують деякі розбіжності. По-перше, відмінність між знанням та інформацією обумовлена витратами просторового розповсюдження. Вартість передачі інформації інваріантна до відстані, а вартість передачі знання збільшується з відстанню. По-друге, різниця між цими категоріями визначається тим, що інформація стає доступною величезній кількості людей, але не може бути ретельно ними засвоєна та перетворена у влас-

не знання. По-третє, щоб інформація прийняла вид знання, її необхідно осмислити, погодитися з нею. Інформація повинна бути достовірною.

3. Визначено, що знання формуються при накопиченні досвіду людей та підприємств. Досвід виникає в результаті активного практичного пізнання законів об'єктивного світу і суспільної практики.

4. Знання виступають як один з ресурсів підприємства. Це посилює їх значимість з позицій управління процесом їх формування, накопичення та оновлення.

5. На сучасному розвитку економіки знання прийнято розглядати як фактор виробництва на ряду з традиційними факторами – земля, праця, капітал, підприємницькі здібності.

6. Подальші дослідження будуть спрямовані на визначення класифікації знань на підприємстві з урахуванням підходів до цієї категорії, їх економічної природи та особливостей використання в виробничому процесі. Подальше використання результатів дослідження щодо основних підходів до категорії «знання» та визначення її специфіки буде доцільним при розмежуванні процесів «управління знаннями» та «економіка знань» у виробничо-комерційної діяльності підприємства та управління персоналом.

Література

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. Перевод с англ. М.: Academia, 1999. – 956 с.
2. Pine Joseph, Gilmore James. The Experience Economy. Boston Harvard Business School Press, 1999.
3. Davenport Thomas, Prusak Lawrence. Working Knowledge. Boston Harvard Business School Press, 1998.
4. Dasgupta, P. and David, P.A. 1994 Toward a new economics of science. Research Policy 23(5), 487-521. - p.9.
5. Друкер П.Ф. Эпоха разрыва: ориентиры для нашего меняющегося общества. – М: Вильямс И.Д., 2007. – 336с.
6. Nonaka, I., Byosiere, P., Borucki, C., and Konno, N. (1994). Organizational Knowledge Creation Theory: A First Comprehensive Test. International Business Review, 3, 4, p., p. 16.
7. Audretsch D., Feldman M. 1996. Innovative Clusters and the Industry Life Cycle. Review

of Industrial Organization 11, 1996, p. 256.

8. Тоффлер Э. Революционное богатство: как оно будет создано и как оно изменит нашу жизнь / Элвин Тоффлер, Хейди Тоффлер ; [Пер. с англ. М. Султанова, И. Цыркун]. – М. : АСТ ; АСТ МОСКВА; Профиздат, 2008. – 569с.

9. Гриньов А.В., Компанієць О.А. Знання як основний ресурс сучасної економіки // Академічний огляд. – 2010. – № 1 (32). – С.16-21.

10. Кучеров О.П. Теорія управління економікою знань – К.: НДІ «Укргропромпродуктивність», 2008. – 260 с.

11. Федулова Л.І. Концептуальні засади економіки знань // [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://ief.org.ua/Arjiv_ET/Fedulova2008.pdf

12. Чухно А.А. Модернизация экономики и экономическая теория // Экономика Украины. – 2012. – №9. – С.4-12.

13. Шевчук О. А. Монополія знань як основний чинник економічного зростання в умовах розвитку глобалізації / О. А. Шевчук // Економіка розвитку. – 2012. – №2. – С. 81-86.

14. Яковенко Л.І., Пашенко О.В. Економічні основи модернізації вищої освіти в умовах становлення економіки знань / Лариса Іванівна Яковенко, Олександр Володимирович Пашенко. – Полтава :Скайтек, 2011. –216 с.

15. Буров В.А., Прохоров В.П., Пищулин Н.П. Методологические вопросы создания «школ будущего»: Прикладная философия. Компетенции. Культурные коды. Управление знаниями. – Москва-Александров: АФ РосНОУ, 2011. – 110 с.

16. Розвиток вищої освіти та економіка знань: монографія / І. С. Каленюк, О. В. Куклін. – К.: Знання, 2012. – 343 с.

17. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка: Т.1. – М.: Рус.яз., 1989. – 699 с.

18. Айсмонтас Б. Б. Педагогическая психология: Программа курса. Методические рекомендации. Словарь терминов и понятий. – М.: МГППУ, 2004. – 80 с.

19. Салихов Б.В., Артюхин С.Е., Летунов Д.А. Сущность экономического знания и этапы его коммерциализации // Социально-экономические проблемы повышения эффективности воспроизводства и управления интеллектуальным капиталом: Материалы международной научно-практической конференции, 19 ноября 2008 г. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2009. – С.14-22.

20. Жураковська І.С. Управління знаннями

як чинник підвищення конкурентоспроможності підприємства в інформаційному суспільстві / І.С. Жураковська // Проблеми науки. – 2007. – № 7. – С. 24–28.

21. Мариничева М. Управление знаниями на 100%: Путеводитель для практиков / М. Мариничева. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. – 320 с.

22. Коулопоулос Томас М. Управление знаниями / Т.М. Коулопоулос, К. Фраппало. – М.: Изд-во Эксмо, 2008. – 218 с.

23. Румізен М. Управление знаниями. Полное руководство / М. Румізен. – М.: АСТ, Астрель, 2004. – 318 с.

24. Экономика знаний / В.П. Колесов, В.Л. Макаров, Л.Г. Белова и др. – М.: Инфра-М, 2008. – 432 с.

25. Patel P, Pavitt K. The elements of British technological competitiveness. National Institute Economic Review, 1987. Vol. 122, No. 1, pp. 72-83.

26. Мулюкова Р.Р. Некоторые особенности экономики знаний // Социально-экономические проблемы повышения эффективности воспроизводства и управления интеллектуальным капиталом: Материалы международной научно-практической конференции, 19 ноября 2008 г. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2009. – С.31-35.

27. Букович У. Управление знаниями: руководство к действию: РИА «Стандарты и качество», 2008. – 272 с.

28. Мильнер Б.З. Управление знаниями в современной экономике / Б.З. Мильнер. – М.: Институт экономики РАН, 2008. – 400 с.

29. Харрингтон Дж., Воул Ф. Совершенство управления знаниями / Пер с англ. А.Л. Раскина; Под ред. А.Б. Болдина. – М.: РИА «Стандарты и качество», 2008. – 272 с.

30. Полани М. Личностное знание. На пути к посткритической философии. – [Благовещенск]: БГК Им. И. А. Бодуэна Де Куртенэ, 1998. – 344 с.

31. Коноплицкий В.А., Філіна Т.І. Экономический словарь, глумачно-терміноло-гічний. – К.: КНТ, 2007. – 580 с.

32. Экономический словарь-довідник: За ред.

С.В. Мочерного. – К.: Феміна, 1995. – 368 с.

33. Сэй Ж.-Б. Трактат по политической экономии / Жан-Батист Сэй. Экономические софизмы. Экономические гармонии / Фредерик Бастиа; [к сб. в целом: вступ. ст. и коммент. сост. М. К. Бункиной и А. М. Семенова]. – М.: Акад. нар.хоз-ва : Дело, 2000. – 229 с.

34. Кларк Дж. Б. Распределение богатства / Джон Бейтс Кларк; Кол.авт. Российская Федерация. Министерство образования, Ассоц. рос.вузов. – Москва: Гелиос АРВ, 2000. – 368 с.

35. Старовойт О. «Економіка знань» як сфера функціонування інтелекту // Економіка і управління вищою освітою. – 2009. – №4. – С.71-75.

36. Тимина Е. И. Формирование экономики знаний как новой парадигмы общественного развития (вторая половина XX в. – начало XXI в.): Автореф. дис... канд. экон. наук: 08.00.01 / ГОУ ВПО «Российская экономическая академия им. Г.В. Плеханова». – Москва, 2009. – 25с.

37. Палагин А.В. Основы знаниеориентированных технологий // ж. Искусственный интеллект, специальный выпуск. – 2004. – №6. – С.4-11.

38. ДСТУ 2481-94 Держстандарт України. Система оброблення інформації. Основні поняття. Інтелектуальні інформаційні технології. Терміни та визначення. – К.: Держстандарт України, 1994.

39. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затв. Наказом Міністерства Фінансів України від 18.10.1999 р. № 242 та зареєстровано в Мін'юсті 02.11.1999 р. №750/4043: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

40. Рейли Р., Швайс Р. Оценка нематериальных активов / Р. Рейли, Р. Швайс. – М.: Квинтоконсалтинг, 2005. – 761 с.

Статья поступила в редакцию 3.01.2013